

Korset och Kronan

Nr 94/2022

Jesus säger: Håll fast vid
det du har så att ingen
kommer och tar din krona
(Upp. 3:11)

CA 10: Om nattvarden (12)

Med anledning av nattvardsläran har vi undersökt några reformerta teologer och då framför allt Calvin. Hans betydelse var mycket stor. Genom sin teokratiska styrelse i Genève satte han sin personliga prägel på den reformerta kyrkan. Innan vi kommer närmare in på Calvins nattvardslära skall vi först undersöka hans lära lite närmare. Calvin har ju framför allt varit den som satt sin prägel på hela den reformerta kyrkan med alla dess olika grupperingar. Antingen har man följt det mesta av Calvins lära, eller så har man ändrat vissa viktiga delar. Men hur dessa delar än ser ut har de på många sätt alltid varit präglade av Calvin. Någon har sammanfattat Calvins lära så här:

”Calvins teologi är en egenartad systematisk utformning av Luthers religiösa grundprincip: frälsningen blott genom Guds nåd i Kristus. Den karaktäriseras av följande huvudpunkter:

Kyrkblad för S:t Martins och S:t
Petri församlingar, Evangelisk-Lutherska
Kyrkan i Sverige. Red. Sten Rydh.
Nr 94, 21 januari 2022.

Ordet om korset är en
dårskap för dem som går
förlorade, men för oss som
blir frälsta är det en Guds
kraft (1 Kor. 1:18)

Den gode herden
leder sina får (Joh. 10)

1. I centrum står Guds allmakt, majestät och ära. På Guds eviga förutbestämmelse beror det, att somliga människor blir frälsta, andra fördömda, en predestinationslära. Människan är uteslutande ett medel till Guds förhärlikande.

2. Visshet om att vara bestämd till salighet vinner man genom ett liv i Guds tjänst; så blir predestinationsläran ett starkt motiv till handling.

3. Normerna för det kristna samhälls- och privatlivet finner Calvin i bibeln, som för honom utan åtskillnad är en för alla tider gällande lag. I vissa avseenden är kalvinismen starkt färgad av Gamla testamentets fromhet.

4. Även kyrkosamfundets organisation är given genom gudomlig instiftan och bibelns anvisningar. Kyrkan är lika med de till salighet predestinerade, men till Guds ära skall inom kyrkosamfundet alla tvingas att åtminstone till det yttre lyda hans bud.

5. I sin nattvardslära bestrider Calvin mot Luther Kristi kroppsliga närvaro, men hävdar mot Huldrych Zwingli att den troende genom nattvarden sätts i förbindelse med Kristi kropp i himmelen” (svenska wikipedia).

Teodor Beza (1519-1605)

Bland de flyktingar som kom till Calvin i Genève fanns också hans barndomsvän

Théodore de Bèze, på latin Beza. Han var en gladlynt adelsman som gärna skrev dikter. Han var jurist och i hemlighet anhängare av reformationen. Efter att ha tillfrisknat från en dödlig sjukdom lovade han att träda fram öppet med sin tro. Så blev han professor i grekiska och teologi i Lausanne och flyttade därefter till Genève. Han blev Calvins trogne ämbetskollega. Men han var mycket mer omtyckt än denne och man brukade vanvördigt visa: ”*Hellre vara med Beza i helvetet än med Calvin i himlen*” (Karl Hase, Krauß a.a., s. 489). Genom Calvin och Beza blev Genève de reformertas heliga stad. Mängder med fördrivna evangeliska trosbekännare flydde undan förföljelserna i Frankrike till Genève, och den lokala befolkningen klagade ofta över denna massinvandring.

Beza deltog år 1586 i religionssamtalen i Montbéliard (Mömpelgard), då bl.a. de lutherska teologerna Jakob Andreae och Lukas Oslander var med. Motsättningarna mellan lutheraner och reformerta var mycket starka. Samtalet ledde bl.a. till att den reformerte teologen *Samuel Huber* (1547-1624) gick över till den lutherska kyrkan. Denne kunde inte längre acceptera den kalvinska synen på predestinationen. Han blev sedan professor i Wittenberg några år men kom tyvärr att överdriva läran om rättfärdiggörelsen så att han hamnade i s.k. ”hyperevangelism”. Men under ledning av *Andreae* och *Chemnitz* m.fl. kom den lutherska kyrkan att i Konkordieboken (1580) bevara den rätta, bibliska läran om utkorelsen.

Predestinationen

Calvin lärde att alla människor är utkorade av Gud, antingen till salighet eller till förtappelse. Denna lära mötte stort motstånd bland lutheranerna. De vägrade att acceptera att Gud skulle ha förutbestämt (predestinerat) somliga människor till förtappelse.

Luther hade visserligen starkt betonat

att Gud ensam är den som utkorar de kristna till salighet. I sin bok om ”*den trålbundna viljan*” (1525) hävdar Luther mot Erasmus att Gud är den suveräne Guden, och att ingenting kan ske som inte Gud tillåter. Människan kan inte själv avgöra sig för Gud, utan det är endast Guds nåd som gör att en människa kan bli frälst. Luther lärde med rätta att de som blir frälsta är utkorade av Gud av evighet. Detta lärs klart t.ex. av följande bibelställen:

Välsignad är [vare] vår Herre Jesu Kristi Gud och Fader, som i Kristus har välsignat oss med all den himmelska världens andliga välsignelse, liksom han innan världens grund blev lagd har utvalt oss i honom för att vi skulle vara heliga och fläckfria inför honom. I sin kärlek har han genom Jesus Kristus förutbestämt att vi skulle tas upp som hans barn, enligt sin vilja och sitt beslut, för att den härliga nåd som han har skänkt oss i den Älskade skall prisas (Ef. 1:3-5).

Ty dem som han [Gud] i förväg har känt som sina har han också förutbestämt till att formas efter hans Sons bild, för att Sonen skulle vara den förstfödde bland många bröder. Och dem som han har förutbestämt har han också kallat. Och dem som han har kallat har han också förklarat rättfärdiga. Och dem som han har förklarat rättfärdiga har han också förhärligat (Rom. 8:29f).

Den bibliska läran är alltså att Gud av evighet har utkorat (utvalt, predestinerat) de kristna till salighet. Vårt förnuft vill då genast tänka att de övriga logiskt sett måste vara predestinerade till förtappelse. Så tänkte Calvin, och det är hans allvarliga misstag. Luther varnar särskilt för detta att vi med vårt eget förnuft drar slutsatser som kommer i strid med Bibeln. Ingen är utkorad till förtappelse. Bibeln lär att Guds nåd verkligen gäller alla människor och att den är allvarligt menad. Johannes skriver:

Mina barn, detta skriver jag till er för att ni inte skall synda. Men om någon syndar, har vi en som för vår talan inför Fadern - Jesus Kristus som är rättfärdig. Han är försoningen för våra synder, och inte bara för våra utan också för hela världens

(1 Joh. 2:1f).

Om en människa går förlorad beror det inte på att Gud vill det. Det beror endast på synden och djävulen. En syndare som möter Guds nåd kan säga nej och avvisa nåden. Att någon går förlorad beror inte på att Gud förutbestämt honom till förtappelse, utan på att den människan håller fast vid sin synd, står emot Guds nåd och vägrar att ta emot den. Varför somliga tar emot nåden och förlåtelsen medan andra avvisar den och går förlorade är någonting vi aldrig kan förstå med vårt förstånd. Luther säger att detta tillhör ”den fördolde Gudens” hemlighet. Gud har inte uppenbarat detta för oss. Men vi måste hålla fast vid två viktiga, tydliga läror i Guds ord:

1. Bibeln lär tydligt och klart att Kristus har försonat hela världens synd och att denna nåd gäller alla (den universella nåden).

2. Bibeln lär tydligt och klart att frälsningen endast sker för Kristi skull och att vi själva inte på något sätt kan medverka till vår omvändelse. Det är Gud som måste öppna våra hjärtan. Så skedde t.ex. med Lydia när hon lyssnade på Paulus predikan (Apg. 16:14).

Luther betonar att vi inte skall börja med läran om utkorelsen utan med att betrakta lagens dom över synden och sedan Kristi verk på korset, hans död och uppståndelse för vår skull. Så får vi genom Guds ord och sakrament visshet genom evangelium. Rättfärdiggörelsen sker genom tron allena då vi blir försäkrade om att alla våra synder är förlåtna för Kristi skull och att Gud upptar oss som sina barn.

Sedan, när prövningar och svårigheter kommer och människan känner att djävulen rasar och vill föra henne bort från frälsningen, då skall vi betrakta utkorelsen som Guds tröst och försäkran om att ingen kan rycka oss ur Guds hand.

Faran med Calvins lära

Calvins falska lära om utkorelsen gör att en människa aldrig kan bli viss om sin frälsning. För Calvin var nådemedlen inte allvarligt menade annat än för dem som är utkorade till salighet. Guds ord och sakrament var inte heller några verkliga nådemedel för Calvin, utan Gud verkar enligt honom direkt i hjärtat och ingen kan stå emot denna verkan. Bibeln lär däremot att Guds nådemedel är sådana att människan verkligen kan stå emot nåden och säga nej till Gud. Enligt Bibeln tvingar Gud inte någon människa att tro, utan han kommer med en kärleksfull inbjudan till alla som hör evangelium. Jesus säger ju: *Omvänd er och tro evangelium! Om någon kommer till mig skall jag sannerligen inte kasta ut honom!* Detta är en allvarlig och kärleksfull inbjudan och ett löfte om att Gud tar emot syndaren för Kristi skull, hur stora hans synder än är.

Men kalvinisterna menar att denna inbjudan inte gäller alla människor. Hur skall man då veta att man verkligen är utkorad? Calvin har inget bibliskt svar på detta. Genom sin lära om den dubbla predestinationen gör han det omöjligt för en människa, som är bekymrad över sin synd och som känner Guds vrede i samvetet, att få en verklig tröst genom evangelium. Men enligt den rätta, bibliska läran skall en bekymrad syndare då vända sig till evangelium som säger, att alla hennes synder är förlåtna i kraft av Kristi blod och försoning. När Kristus dog var det Gud som straffade alla våra synder, som Kristus tagit på sig för vår skull. När Kristus sedan uppstod var det Fadern som förklarade att alla världens synder därigenom har blivit fullkomligt försonade. En syndare kan därför vara helt säker på att också hans allra värsta synder har blivit försonade av Jesus när han dog i vårt ställe. Därför säger Paulus i Romarbrevet:

Rättfärdighet kommer att tillräknas oss som tror på honom som från de döda uppväckte Jesus, vår

Herre, han som utlämnades för våra synders skull och uppväcktes för vår rättfärdiggörelses skull (Rom. 4:24f).

Observera att Gud tillräknar oss Kristi egen rättfärdighet, som är fullkomlig. Genom att Fadern uppväckte Sonen godkänner han den ställföreträdande försoningen och tillfyllestgörelsen och förklarar att Kristus som bar alla synderna och levde fullkomligt nu har utfört sitt verk till punkt och pricka. Han står där fullkomligt rättfärdig med en rättfärdighet som gäller för varje människa i hela världen. Vi kallar det för den objektiva eller allmänna rättfärdiggörelsen. Om den skriver Paulus:

Alltså: liksom en endas fall ledde till fördömmelse för alla människor, så har en endas rättfärdighet för alla människor lett till en frikännande dom som leder till liv. Liksom de många stod som syndare på grund av en enda människas olydnad, så skulle också de många stå som rättfärdiga på grund av den endes lydnad (Rom. 5:18f).

Och på ett annat ställe skriver aposteln:

Allt kommer från Gud, som har försonat oss med sig själv genom Kristus och gett oss försoningens tjänst. Ty Gud var i Kristus och försonade världen med sig själv. Han tillräknade inte människorna deras överträdelser, och han har anförtrott åt oss försoningens ord. Vi är alltså sändebud för Kristus. Det är Gud som förmanar genom oss. Vi ber å Kristi vägnar: låt försona er med Gud. Den som inte visste av synd, honom har Gud i vårt ställe gjort till synd, för att vi i honom skulle stå rättfärdiga inför Gud (2 Kor. 5:18-21).

Calvin måste med sin lära gå ifrån dessa klara ställen om att Guds nåd gäller hela världen och att Kristi verk innebär en fullkomlig förlåtelse redan innan vi tror. Hur skulle annars en syndare kunna få visshet om sina synders förlåtelse?

Problemet för Calvin och hela den reformerta kyrkan är att de genom att sätta förnuftet över Guds ord inte kan acceptera att Bibeln lär både de kristnas eviga utkorelse och den allmänna nåden.

Därför har det inom den reformerta kyrkan alltid funnits två olika grenar: (1) De som konsekvent följer Calvins dubbla utkorelselära och (2) de grupper som inte accepterar denna lära utan i stället håller fast vid att nåden gäller alla människor. Men de senare menar då att omvändelsen helt eller delvis måste bero på människans egen vilja. De är s.k. *synergister*, som räknar med människans samverkan (*synergism*) i omvändelsen. De två reformerta grenarna menar alltså antingen

(1) att Gud ensam verkar omvändelsen, men att nåden då gäller enbart dessa som är utkorade, eller

(2) att nåden gäller alla, men att människan då själv måste medverka till sin omvändelse.

Men den lutherska kyrkan lär i enlighet med Bibeln både att Gud ensam verkar omvändelsen och att nåden gäller alla människor. Detta är också vad vår lutherska bekännelseskrifter klart lär. Om själva utkorelsen säger bekännelsen:

Men predestinationen eller Guds eviga utkorelse gäller blott Guds goda, i hans nåd inneslutna barn och är grund till deras salighet, vilken ju Gud verkar, samt styr och ordnar allt, som hör därtill. På densamma är vår salighet så fast grundad, att "dödsrikets portar icke skola bliva henne övermäktiga".

Denna utkorelse skola vi icke efterforska i Guds hemliga rådslut, utan söka i Ordet, där den är uppenbarad.

Men Guds ord leder oss till Kristus, som är "livets bok", i vilken alla de äro inskrivna, som skola bliva evigt saliga, såsom det står skrivet: "Han har utvalt oss genom honom, förrän världens grund var lagd." (Konkordieformeln, SD, art. 11:5)

Därför skola vi icke ut från förnuftet eller Guds lag döma om vår utkorelse till det eviga livet. Ty detta leder antingen till ett vilt, tygellöst, epikureiskt liv eller till förtvivlan och väcker i människans hjärtan, så länge de följer sitt förnuft, skadliga tankar, för vilka de icke kunna värja sig, så att de tänka för sig själva: Har Gud utvalt mig till

salighet, så kan jag icke bliva fördömd, vad jag än gör. Och omvänt: Är jag icke utvald till evigt liv, så hjälper det icke, vad jag gör, utan allt är i varje fall förgäves.

Däremot skall man hämta undervisning endast från det heliga evangeliet om Kristus, vari det klart betygas, att "Gud har innefattat alla under otro, för att han skulle förbarma sig över alla", och att han icke vill, att någon skall gå förlorad, utan att var och en omvänder sig och tror på Herren Kristus. (11:9f).

Jakob Arminius lära

Den som bland de reformerta själva protesterade starkast mot Calvins dubbla predestinationslära var *Jakob Arminius* (1560-1609). Arminius var från Nederländerna, men fick i sin ungdom fly från hemlandet undan den spanska regimen och uppehöll sig då bland annat i Genève, där han studerade teologi under Theodor Beza. 1588 blev han predikant i Amsterdam och 1603 professor vid universitetet i Leiden.

Arminius betonade starkt att omvändelsen beror på människans egen avgörelse och att Kristi verk gäller alla människor. Han var alltså *synergist* och efterföljare till villoläraren *Pelagius* († 435), som kyrkofadern Augustinus bekämpade i fornkyrkan.

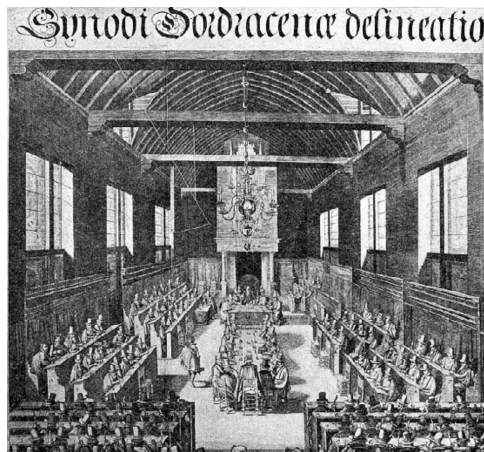
Det som trots detta var riktigt i Arminius lära var att han lärde att Gud endast fördömer dem som är obotfärdiga och inte tror på Kristi försoningsoffer och att han förkastade Calvins dubbla utkorelselära.

Men det felaktiga var att han istället lärde att människan måste medverka till sin omvändelse. Därmed hade han kommit in på romerskt-katolskt område i sin lära. Arminius syn kom senare också påverka *John Wesley* (1703-1791) och metodismen.

Genom sin avvikelse från Calvin kom Arminius i hård konflikt med sin kollega *Frans Gomarus* (1563-1641), professor i teologi i Leiden, Saumur och Groningen.

Gomarus stöddes av den berömde prins Morits av Oranien, och med hans hjälp lyckades Gomarus få Arminius lära fördömd vid synoden i Dordrecht.

Dordrechtsynoden (1618-19).

Kopparstick från 1600-talet.

Dordrechtsynoden sammanträdde 13 nov 1618 till 10 maj 1619 och kom att i sina läroutsagor bekänna sig till Calvins strängare lära om utkorelsen. Det är intressant att se de punkter som de stränga kalvinisterna reagerade mot. Arminius hade dött 1609 och hans efterföljare kallades *remonstranter*. De bekände sig till följande fem punkter:

1. *Gud valde att frälsa sina utkorade genom nåden, de som genom den helige Andes nåd skulle komma att tro.*

2. *Jesus Kristus dog för alla, för varje människa utan undantag och förvärvade försoning och förlåtelse för deras synder förutsatt att de kom att tro på honom.*

3. *Ingen människa kan tänka, vilja eller göra något gott eller tro på evangeliet om han inte blir född på nytt av Gud.*

4. *Allt det goda hos människan kommer från den helige Andes nåd, men denna nåd kan människan stå emot.*

5. *Sant troende har genom den helige Ande kraften att fortsätta att tro och följa Jesus, men de kan låta bli att använda denna makt och därför förlora sin frälsning. (citrat från S.E. Paynter, *Calvinism, An Introduction*, 2002, s. 113, övers. SR).*

Mot dessa fem punkter lärde kalvinisterna följande:

1. Totalt syndafördärv.
2. Ovillkorlig utkorelse.
3. Begränsad försoning.
4. Oemotståndlig nåd.
5. De heligas bevarande.

På engelska bildar de första bokstäverna i dessa punkter ordet TULIP (Tulpan) enligt följande (Paynter, a.a., s. 115ff):

T: Total Depravity

U: Unconditional Election

L: Limited Atonement

I: Irresistible Grace

P: Perseverance of the Saints

De som håller fast vid alla fem punkterna är de strikta kalvinisterna som följer Calvin. De brukar därför kallas 5-punktskalvinister. Andra ”mildare” former är sådana som inte håller fast vid alla fem punkterna och då kallas 4-punkts- eller 3-punktskalvinister.

Vad säger vi då som lutheraner om denna lära?

Punkt 1 om totalt syndafördärv håller vi med om. Bibeln lär att alla människor är totalt fördärvade på grund av arvsynden.

Punkt 2 om ovillkorlig utkorelse stämmer enbart när det gäller de troende som Gud av evighet har utvalt. Men Calvin lär ju att även de som går förlorade är utkorade till förtappelse, vilket är en förskräcklig villolära.

Punkt 3 om begränsad försoning kan vi absolut inte acceptera. Försoningen får inte begränsas på något sätt. Den gäller alla människor utan undantag, och det är en fullkomlig försoning som innebär att hela världens synd är försonad. Aposteln Johannes säger ju:

Han är försoningen för våra synder, och inte bara för våra utan också för hela världens (1 Joh. 2:2).

Punkt 4 om oemotståndlig nåd kan vi inte heller acceptera. Guds nåd är inte oemotståndlig. Bibeln lär tydligt att människan kan säga nej till Gud. Enligt reformert lära är det omöjligt att en människa avfaller. ”En gång frälst, alltid frälst”, säger de. Men Jesus lär tydligt att det finns sådana som tror till en tid, men sedan avfaller (Matt. 13:20f).

Punkt 5 om de heligas bevarande håller vi med om ifall det lärs på rätt sätt. Men kalvinisterna lär ett bevarande som är oberoende av nådemedlen, vilket inte stämmer med Bibeln. Det är Gud som genom evangelium bevarar en människa till evigt liv. Men om den människan avfaller och på nytt hamnar under lagen blir hon inte bevarad till frälsning.

Den reformerta kyrkans nådelära är tyvärr mycket sorglig. Det gäller både Kalvinisterna och Arminianerna och dem som intar olika mellanställningar mellan dessa. Genom att de antingen hävdar en utkorelse av de förtappade och en urholkning av försoningens räckvidd (så kalvinisterna) eller en synergism där människans egen avgörelse medverkar i omvändelsen (så arminianerna) förstör de Bibelns rätta lära om rättfärdiggörelsen genom tron allena.

Antingen gör de tron till ett villkor så att människan får förlåtelse på grund av tron (och den påstådda avgörelsens medverkan)

eller lär de en nåd som kommer direkt till människans hjärta utan nådemedel, en nåd som ingen kan stå emot och som bara gäller de utkorade.

I båda fallen tar man bort evangeliets tröst för varje människa som av lagen blivit förkrossad. I stället måste man hänvisa till människans egna gärningar. Antingen medverkar dessa i avgörelsens stund (hos synergisterna) eller måste människan som frågar efter om hon är utkorad finna svaret i sina egna goda gärningar, som ju bara kan ske hos de till salighet utkorade.

Vi skall så se på ytterligare ett försök att "mildra" den stränga kalvinismen.

Amyraldus lära

Inom den reformerta kyrkan var det efter Dordrechtsynoden framför allt den franske professorn *Moïse Amyraut* (1596–1664), på latin kallad Amyraldus, som protesterade mot den konsekventa kalvinismen. Han kunde inte acceptera begränsningen av Kristi försoningsverk.

Amyraldus lärde att Kristus dog för alla människor och genom detta gjorde det möjligt för var och en att komma till tro. Men han menade samtidigt att Kristus endast bad för de utkorade så att försoningen egentligen endast kom dessa till del. Man har kallat hans lära för en "*hypotetisk universalism*" och han blev också anklagad flera gånger för villolära av de konsekventa kalvinisterna. Men trots anklagelserna på flera synoder kom Amyraldus att fortsätta sin kamp och hans teologi fick stort genomslag. Han undervisade vid universitetet i Saumur och hade där hundratals studenter. Han skrev också många böcker.

En av Amyraldus lärjungar var den kände *William Penn* (1644–1718), som förde hans lära vidare i Pennsylvania och USA.

Amyraldus lära var dock egentligen bara en *modifiering* av den konsekventa kalvinismen och han nådde inte alls fram till den fulla bibliska sanningen. Hans försök att förklara varför endast somliga blir frälsta genom att lära att Jesus endast bad för de utkorade är ohållbar. Amyraldus hade dock stort inflytande bland de franska hugenotterna.

Han menade att man borde ha en bredare form av kyrkogemenskap med t.ex. lutheraner och andra om man bara var överens i vissa grundläggande reformatoriska läropunkter. Detta har blivit den vanliga uppfattningen bland de reformerta idag. Men Bibeln lär att vi skall vara eniga i *hela Guds ords lära* innan vi

etablerar kyrkogemenskap. Synen att endast vissa fundamentala läror skall vara avgörande för kyrklig enhet kallas *fundamentalism*. Den har kännetecknat många av de konservativa reformerta i USA. Men det är helt missvisande att kalla den lutherska uppfattningen om Bibelns ofelbarhet för *fundamentalism*. Den lutherska kyrkan lär i sina bekännelseskriterier att hela den kristna läran måste vara ren och klar, och att samverkan med villolärare är otillåten.

Så lär inte den reformerta *fundamentalismen*. Därför har också reformerta i alla tider önskat att samverka och ha nattvardsgemenskap även med de lutherska kyrkorna. Under reformationen och ortodoxin var detta omöjligt. Man visste att den reformerta kyrkan var en sekt som på avgörande punkter skilde sig från Bibelns lära. Man sade därför alltid nej till sådan samverkan. Men där den lutherska kyrkan genom pietismen och rationalismen gått ifrån sina egna ideal skedde ofta en felaktig *unionism* trots olika läror. *Greve Zinzendorff* (1700–1760) verkade ivrigt för detta och i hans efterföljd den s.k. *brödräfsamlingen*. Den preussiska överheten var reformert och den tvingade så småningom fram s.k. *unierade* kyrkor i Tyskland. I samma anda verkade den *evangeliska alliansen*, grundad 1848.

Men när *det konfessionella uppvaknandet* skedde kring 1830 var det många lutheraner som besinnade sig och vägrade att acceptera unionen och samverkan med vare sig katoliker eller reformerta. I centrum för denna rörelse stod i Tyskland den *Sachsiska frikyrkan* och i USA kretsen av utvandrare från Tyskland med *C.F.W. Walther* (1811–1887) i spetsen. Så kom i Amerika en stark luthersk motreaktion mot de där förhärskande reformerta eller unionistiskt präglade kyrkorna. Den s.k. *synodalkonferensen* bildades, där man klart bekände sig till den bibliska sanningen.

Mer om den reformerta läran i nästa nr.